

ՀՀ ԴՐԱՄԱՇՐՋԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԴԻՆԱՄԻԿ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՅՈՎՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ

Տնտեսության իրական ու ֆինանսական հատվածների փոխադարձ ներգործության հետազոտության հարցը կարևորվել է միշտ և ցանկացած հասարակարգի պայմաններում:

Տնտեսության իրական հատվածն արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և նմանատիպ այլ ճյուղերն են, որտեղ ձևավորվում է վերջնական արդյունք՝ կապված պատրաստի արտադրանքի ստացման, ծառայությունների մատուցման և աշխատանքների կատարման հետ: Տնտեսության իրական հատվածը կազմված է ձեռնարկություններից (ոչ ֆինանսական կազմակերպություններ), տնային տնտեսություններից և տնային տնտեսություններին սպասարկող ոչ առևտրային կազմակերպություններից: Տնտեսության ֆինանսական հատվածն իր մեջ ընդգրկում է այն բոլոր ռեզիդենտ կազմակերպությունները, որոնք զբաղվում են ֆինանսական միջնորդությամբ կամ հարակից սպասարկող գործունեությամբ: Ֆինանսական միջնորդությունն այնպիսի գործունեություն է, որի դեպքում սուբյեկտն իր անունից պարտավորություններ է ներգրավում՝ ֆինանսական շուկայում գործառնությունների միջոցով համապատասխան ակտիվների ձեռքբերման նպատակով: Այլ կերպ ասած՝ ֆինանսական հատվածը բանկերն են, ֆինանսական, ներդրումային, վարկային կազմակերպությունները, ինչպես նաև՝ ֆոնդային բորսաները, որոնք ՀՀ տնտեսության անբաժան մասն են կազմում:

Դրամաշրջանառությունը դրամանիշերի անընդհատ շարժի մի գործընթաց է, որը պայմանավորված է աշխատանքների և ծառայությունների մատուցման դիմաց վճարման, ապրանքների գնման, տարբեր տեսակի վճարումների և հաշվարկների իրականացման, թոշակների տրամադրման, պարտքերի վերադարձման գործընթացներով՝ կանխիկ և անկանխիկ ձևերով:

Դիտարկենք տնտեսության իրական հատվածի, ինչպես նաև ՀՀ տնտեսական աճը բնութագրող հիմնական ցուցանիշի՝ ՀՆԱ-ի դինամիկան՝ ըստ 2008 և 2012-2015 թթ. (տե՛ս գծապատկերը)¹:

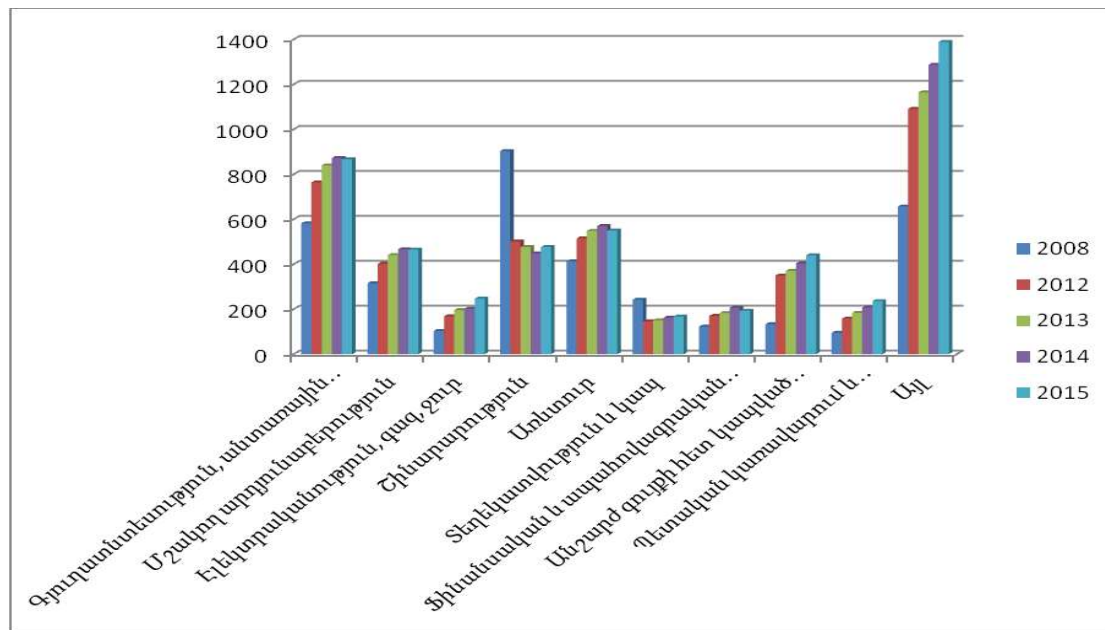
Գծապատկերից ակնհայտ է, որ տնտեսական աճ ապահովող հիմնական ոլորտներն են շինարարությունը, գյուղատնտեսությունը, առևտուրը և մշակող արդյունաբերությունը:

Գաղտնիք չէ, որ մինչև 2008 թ. ՀՀ-ում գրանցվում էր երկնիշ տնտեսական աճ և մակրոտնտեսական համեմատաբար կայուն վիճակ: Սակայն համաշխարհային ֆինանսատնտեսական ճգնաժամի պատճառով ի հայտ եկան ՀՀ տնտեսությունում առկա մակրոտնտեսական շեղումներ և շուրջ 7 տարի տևած երկնիշ աճն ուներ ոչ կայուն շարժիչ ուժ: Միաժամանակ պարզաբանման առումով նշենք, որ 2001 թվականից տնտեսական աճ ապահովող հիմնական ճյուղը շինարարությունն էր, որը, որպես կանոն, չափազանց խոցելի է տնտեսական տատանումների նկատմամբ: Եվ զարմանալի չէ, որ 2009 թ. ՀՀ տնտեսության մեջ տեղի ունեցավ տնտեսական անկում 14,1 %-ի չափով:

Գծապատկերի տվյալներից ակնառու է նաև, որ նույնիսկ 7 տարի անց (2015 թ.) շինարարության ոլորտի նախաճգնաժամային մակարդակն ի համեմատ 2008 թ.-ի դեռևս վերականգնված չէ:

Այժմ ներկայացնենք ՀՀ տնտեսության իրական հատվածի և ՀՀ դրամաշրջանառության հիմնական ցուցանիշների դինամիկան՝ ըստ 2011-2015 թթ. (աղյուսակ 1):

¹ Աղբյուրը՝ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք, 2016 և 2008:

Գծապատկեր. ՀՀ ՀՆԱ-ի դինամիկան (միջին տարեկան գներով, մլրդ. ՀՀ դրամ), ըստ 2008 և 2012-2015 թթ.

Աղյուսակ 1

**Տնտեսության իրական հատվածի և դրամաշրջանառության
հիմնական ցուցանիշները ըստ 2011-2015 թթ.¹**

(մլրդ. ՀՀ դրամ)

Անվանումները	2011 թ.	2012 թ.	2013 թ.	2014 թ.	2015 թ.
Փողի բազա	671.3	683.8	888.1	886.8	921.3
Փողի զանգված	1126.9	1346.4	1545.4	1674.1	1855.7
ՀՆԱ	3568.2	4266.5	4555.6	4828.6	5032.1
Փողի բազա / ՀՆԱ (%)	18.81	16.03	19.49	18.37	18.31
Փողի զանգված / ՀՆԱ (%)	31.58	31.56	33.92	34.67	36.88

Աղյուսակ 1-ի տվյալներից ակնհայտ է, որ երկրի դրամավարկային քաղաքականության հիմնական ցուցանիշները, այն է՝ փողի բազան և փողի զանգվածը, ներկայացված 5 տարիների ընթացքում ունեցել են շարունակական աճման միտում: Մասնավորապես, փողի բազայի ցուցանիշի աճի տեմպն ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում 2015 թ. համեմատած 2011 թ. հետ կազմել է ավելի քան 137 %, իսկ փողի զանգվածինը՝ ավելի քան 164 %: Սակայն աղյուսակային տվյալները վկայում են նաև, որ վերոնշյալ ցուցանիշների և ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը ներկայացված 5 տարիների ընթացքում գտնվում է բավականին ցածր մակարդակի վրա:

Սակայն հայտնի է, որ դրամական զանգվածի և ՀՆԱ-ի մեջ կա օրգանական կապ՝ դրամական զանգվածի նվազումը բերում է ՀՆԱ-ի անկմանը, իսկ վերջինս էլ կախված է համախառն պահանջարկից, որն էլ իր հերթին կախվածության մեջ է գտնվում դրամական զանգվածից: Ուստի, երբ կրճատվում է դրամական զանգվածը, դրա արդյունքում ընկնում է համախառն պահանջարկը, որն էլ բերում է տնտեսական աճի դանդաղեցմանը կամ այլ խոսքով՝ ՀՆԱ-ի անկմանը:

Բացի ՀՀ դրամաշրջանառության հիմնական ցուցանիշներից, ներկայացնենք նաև ՀՀ դրամավարկային հիմնական ցուցանիշների դինամիկան՝ ըստ 2011-2015 թթ. (աղյուսակ 2):

¹ Աղբյուրը՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի վիճակագրական տեղեկագիր, 2015 թ., 2014 թ., 2013 թ., 2012 թ., 2011 թ.:

ՀՀ դրամավարկային հիմնական ցուցանիշները՝ ըստ 2011-2015 թթ.¹

(մլրդ. ՀՀ դրամ)

	2011 թ.	2012 թ.	2013 թ.	2014 թ.	2015 թ.
Փողի բազա	671.3	683.8	888.1	886.8	921.3
Շրջանառությունում կանխիկ դրամ	349.4	384.1	384.5	348.4	345.5
Ցպահանջ ավանդներ դրամով	164.4	161.7	198.9	182.9	210.1
Դրամային նեղ զանգված (M1)	513.8	545.8	583.4	531.2	555.6
Ժամկետային ավանդներ դրամով	145.6	192.2	264.7	287	304.9
Դրամային լայն զանգված (M2)	659.4	737.9	848.1	818.3	860.5
Արտարժույթային ավանդներ	467.5	608.4	697.3	855.9	995.2
Փողի զանգված (M2X)	1126.9	1346.4	1545.4	1674.2	1855.7

Աղյուսակ 2-ի տվյալներից կարող ենք եզրակացնել, որ շրջանառությունում կանխիկ դրամի ցուցանիշը, բերված 5 տարիների ընթացքում ունենալով տատանողական դինամիկ միտումներ, 2015 թ.-ին ի համեմատ 2011 թ.-ի արձանագրել է նվազում 3.9 միլիարդ դրամի կամ 1.12 % չափով: Այլ կերպ ասած՝ կանխիկ դրամը շրջանառությունում գտնվում է զսպված վիճակում:

Միաժամանակ, ինչպես դրամային նեղ զանգվածի, այնպես էլ դրամային լայն զանգվածի առումով նկատում ենք աճման միտում, համապատասխանաբար 8.14 % և 30.5 %-ի չափով: Այստեղ, սակայն աճը հիմնականում տեղի է ունեցել ցպահանջ և ժամկետային ավանդների ավելացման հաշվին:

Այնուհետ ակնառու է արտարժույթային ավանդների բավականին մեծ աճման տեմպը, որը ներկայացված 5 տարիների ընթացքում հետևողական աճման միտում է ունեցել 212.88 %-ի չափով: Ստացվում է, որ փողի զանգվածի աճը պայմանավորված է ավանդների ծավալների, հատկապես արտարժույթային և ժամկետային, շարունակական աճով, մինչդեռ շրջանառության մեջ գտնվող կանխիկ դրամի աճ չի արձանագրվել:

Ըստ էության, ցածր է դրամային զանգվածի և ՀՆԱ-ի հարաբերակցությունը, իսկ դրամային զանգվածի նվազումը բերում է ՀՆԱ-ի անկմանը: Վերջինս ըստ ծախսերի եղանակի հիմնականում աճում է ընթացիկ սպառման հաշվին: Սա էլ իր հերթին տեղի է ունենում արտերկրից դրամական փոխանցումների հաշվին, այսինքն՝ տնտեսական աճը պայմանավորված չէ մրցունակ իրական հատվածի զարգացմամբ:

Այս առումով առաջնային կարևորության հարց է դառնում մրցունակ իրական հատվածի զարգացումը և տնտեսական ակտիվության խրախուսումը:

Ելնելով վերոնշյալ վերլուծություններից՝ կարող ենք գալ այն հետևության, որ տնտեսական և ՀՆԱ-ի ծավալային աճերի կարող է հանգեցնել ՀՀ-ում դեռևս չգործարկվող արտադրական կազմակերպությունների աստիճանաբար վերագործարկումը՝ ի հաշիվ ներգրավվող երկարաժամկետ վարկային միջոցների և արտասահմանից ստացվող դրամական միջոցների՝ հսկողություն սահմանելով դրանց նպատակային օգտագործման նկատմամբ: Հատկապես վերջինս ունի տնտեսական կարևոր նշանակություն՝ պետական բյուջեի եկամուտների ավելացման առումով՝ ի հաշիվ հարկային մուտքագրումների, որոնք էլ ֆինանսական ռեսուրսների բաշխման և վերաբաշխման արդյունքում կուղղվեն տնտեսության իրական հատվածի սպասարկմանն ու բարելավմանը:

Հավելենք նաև, որ արտադրական կազմակերպությունների վերագործարկումն ունի նաև սոցիալական մեծ նշանակություն, քանի որ կրացվեն նոր աշխատատեղեր, ինչը կմեղմի գործազրկությունը և կնպաստի սոցալ հատկացումների ու եկամտային հարկի կարգավորմանը, ինչպես նաև ՀՀ բնակչության կենսամակարդակի բարձրացմանը:

¹ Աղբյուրը՝ ՀՀ կենտրոնական բանկի վիճակագրական տեղեկագիր, 2015 թ., 2014 թ., 2013 թ., 2012 թ., 2011 թ.:

ՀՀ ԴՐԱՄԱՇՐՋԱՆԱՌՈՒԹՅԱՆ ԴԻՆԱՄԻԿ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՃԻ ԱՊԱՀՈՎՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵԶՍՈՒՄ

ՈՌԲԵՐՏ ՍՈՍԻ ԶՈՉԱՐՅԱՆ

Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի ասպիրանտ

Համառոտագիր

Տնտեսության իրական հատվածն արդյունաբերության, գյուղատնտեսության և այլ ճյուղերն են, որտեղ ձևավորվում է վերջնական արդյունք: Դրամաշրջանառությունը դրամանիշերի շարժն է, որը պայմանավորված է աշխատանքների և ծառայությունների մատուցման դիմաց վճարման, ապրանքների գնման, տարբեր վճարումների և հաշվարկների իրականացման գործընթացներով: Դրամաշրջանառության հիմնական ցուցանիշների և իրական հատվածի ցուցանիշների մեջ կա օրգանական կապ, որը ներկայացված է տվյալ հոդվածում՝ ուսումնասիրության առնելով վիճակագրական տվյալները:

Բանալի բառեր. *իրական հատված, ֆինանսական հատված, ՀՆԱ, տնտեսական աճ, տնտեսական ակտիվություն, փողի զանգված, փողի բազա, փողի ագրեգատներ, դրամավարկային քաղաքականություն:*

ДИНАМИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ДЕНЕЖНОГО ОБОРОТА РА В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА

РОБЕРТ СОСОВИЧ КОЧАРЯН

аспирант Национального аграрного университета Армении

Аннотация

Реальный сектор экономики - это промышленность, сельское хозяйство и другие отрасли, где формируется конечный продукт. Денежный оборот — это процесс непрерывного движения денежных знаков, связанный с оплатой за предоставление работ и услуг, закупками товаров, выполнением различных видов платежей и расчетов. В настоящей статье с учетом статистических данных представлена органическая связь, существующая между основными показателями денежного оборота и реального сектора.

Ключевые слова: *реальный сектор, финансовый сектор, ВВП, экономический рост, экономическая активность, денежная масса, денежная база, денежные агрегаты, денежно-кредитная политика.*

DYNAMIC ANALYSIS OF THE MONETARY TURNOVER OF THE RA IN THE CONTEXT OF ECONOMIC GROWTH

ROBERT SOS KOCHARYAN

Ph.D. Student, Armenian National Agrarian University

Abstract

The real sector of the economy consists of industry, agriculture and other industries where the final product is formed. Money turnover is the movement of banknotes associated with payment for the provision of work and services, the procurement of goods, the processes of implementation of various payments and settlements. In this article, an organic relationship that exists between the main indicators of money turnover and the real sector is illustrated anchoring upon the statistical data.

Keywords: *Real economy, financial sector, GDP, economic growth, economic activity, money supply, monetary base, monetary aggregates, monetary policy*